

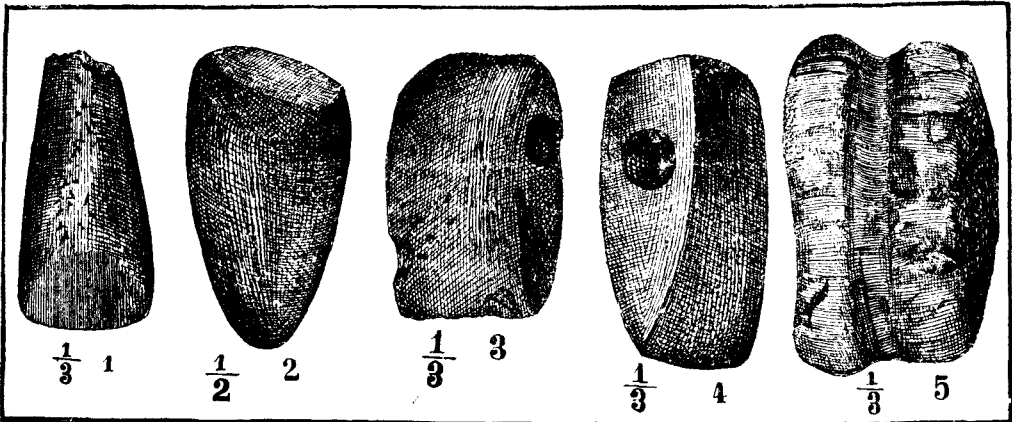
Vrdničke gore sticala, imalo se i kao prelaz k Sirmiumu i na zaštitu iste gore i Jarčine tvrdo osjegurati; a to se postiglo podignućem ovoga tabora. (Sr. Kenner: *Noricum u. Pannonia. Wien 1870 p. 115*).

Pošto dakle po nas petrovačka gradina bjaše jedino stalni rimski logor, opredieljen izključivo za stanište ratne sile, i sgrade, koje su u njem bile, imale su služiti kao vojarne, te kao takove mogle su biti i mnogo duge i široke, ali visoke i monumentalne ne jamačno. Tomu su dokaz ovim kopanjem odkrite zidine budi od opeke ili od kamena, koje se sve izkazuju slaboga sastava. Iznimke moglo je biti ponješto u stanovih za vrhovne zapovjednike i u hramovih, i na glavnih vratih, te zato i ono nekoliko ukrasnih kamena na ondješnjem groblju.

Ako li dakle Bassiani nema mjesta na petrovačkoj gradini, pita se sada, imali joj ipak traga u onoj okolici, gdje ju stari putopisi složno stavljaju? (Konac sliedi.) S. Ljubić.

P r i n o s a k

k iztraživanju predmeta predhistoričke kamenite dobe
u Dalmaciji i u Hrvatskoj.

Piše nam velevriedni naš član i povjerenik, dobro poznati arkeolog prof. Fr. Bulić iz Zadra :

»U podlistku »Narodnoga Lista« g. 1880. br. 83 i 84, u članku »l' *Età preistorica in Dalmazia*«, bio sam pokušao opisati nekoliko predmeta iz predhistoričke kamenite dobe, našastih u Dalmaciji, te

upozoriti občinstvo na ovu vrst starinskih predmeta, koji rek bi po svemu nisu kod nas riedki. Opis ovih i drugih predmeta, točniji i savršeniji, priobćio je u Viestniku Ark. Društva, god. III, br. 1.. veleučeni prof. Šime Ljubić, pridodavši uz to dotične slike na liepo izradjenim tablicam.

Nego rek bi da se u nas u Dalmaciji probudila uspavana sviest i za ove starinske predmete, te da neostaje neopažen ni cigli predmet iz predhistoričke dobe.

Od lanjske godine evo mogu priobćiti, već učenomu občinstvu nova, dosad nepoznata, tri predmeta, iz predhistoričke kamenite dobe.

U Frane Scarpe, pučkog učitelja u Ražancim, selu na podvelebitskom zalievu občine Ninske, nalazi se *kladivac* iz serpentina dug 0.11 m., širok na bridu $0.5\frac{1}{2}$, težak 372.0 gr. Bi našast u Bieloj Glavici, u Šibeničkoj Drazi, nedaleko od Ražanca, g. 1880. Učitelj Scarpa, rek bi, da ga se nebi lahko lišio. Uz liepu sbirku okamenina, što je u Ražanačkoj okolici marljivo i hvalevriedno sakupio, drži on ovaj predhistorički predmet kao neki amanet. (V. sl. br. 1.)

Drugi je predmet *kladivac* iz dioritične kami, dug 0.8, širok na jako otupljenom bridu 0.5, težak 222 gr. Bi našast u Brstilovoj špilji, uz riek u Cetinu, u selu Kučišćim Omiške občine. Posla mi ga na dar prof. Marko Topić, naznačivši mi, da se ne sjeća, kada je uprav bio našast, no da je on bio još djetetom, i da je uz ovaj bilo našasto još drugih sličnih predmeta (V. sl. br. 2.). U ovoj istoj špilji našast je po svoj prilici onaj *komad iz pješćanca*, rek bi stražnji odlomak neprobušene sjekire, opisan na str. 8 gori rečenog broja Viestnika, a sada u mojoj sbirci.

Do prigode nebi bilo s gorega, da se koji učenjak zaleti u ovu špilju, te ju prouči i po mogućnosti prekopa, jer uz ove predmete u njoj našaste, uz okolnost da je nedaleko od rieke, pruža ona dosta dobar dokaz, da su u njoj mogli stanovati ljudi u predhistoričnoj dobi.

U sbirci prirodinina, što je marljivo sakupio na otoku Hvaru pučki učitelj Frane Novak, nalazi se jedan predmet predhistorički, koj sam jednom u njega vidio i ako me pamet ne vara, jest mala sjekirica iz sienite.«

I u našem nar. zem. arkeol. muzeju sbirka iz kamenite dobe liepo se razvija. Ovih dana dobio je isti muzej u dar tri takova komada. Dva mu je iznova poslao veleuč. g. Dr. Josip Prelec, liečnik u Zlataru, a jedan uzorita gospođa Emilia Hrubi iz Zagreba, koja

se i starinami hvalevriedno zanima. O iznašašću onih dvaju komada izvješćuje nas g. Prelc ovako:

»Hochverehrter Herr Director! Zu meiner grössten Freude gelang es mir, mit zwei schönen Exemplaren der sogenannten Celts unser Museum zu bereichern. Es sind dies die inliegenden zwei Aexte der Steinzeit. Der schönere, fast neue, ist im Agramer Gebirge gefunden worden; der zweite im Bache bei Ratkovec in der Zlatarer Gemeinde. Den ersten kann man wohl ein Prachtexemplar nennen, das neben derartigen im Museum zu Kopenhagen oder Stockholm paradieren könnte. Er ist leider beschädigt durch die Unwissenheit des Eigenthümers, der davon mittels einer Feile Pulver gewonnen hat, um das Vieh damit zu behandeln. Der zweite Celt lag lange im Bache und ist durch das Gerölle abgenützt; die kleinen Löcher an den Flächen kann ich mir auf keine andere Weise erklären, als durch den öfteren Gebrauch im Handgemenge. Beide Aquisitionen sind in jedem Falle der Aufbewahrung werth. Was für ein Gestein ist es? Findet man solches Materiale in Kroatien, oder ist die Waffe anderswoher importirt worden? Durch welchen Unfall hat der Jäger die fast neue Axt im Gebirge verloren? Wie viele Jahrtausende trennen uns vom Fabrikanten der Waffe und von dem Jäger, der sie benützt hat? Schöne Fragen, aber schwer mit Gewissheit zu beantworten. Ich hoffe bald in der Lage zu sein, noch einige derartige Gegenstände der löbl. Direktion zur Verfügung zu stellen. Mit Hochachtung Dr. Josef Prelc. Zlatar, am 4. Februar 1883.«

Zamolili smo veleuč. g. prof. Dra. Gj. Pilara, da nam opredjeli vrst kamena, iz koga su ove dvie sjekirice sastavljene, a on s onom udvornosti, koja mu je prirodjena, našoj želji pogodi, na čem mu najtoplija hvala. Veli on o njih:

»Prva sjekirica jest dioritična kam, od koje ima raznih odlika u gori zagrebačkoj. Dali je sjekirica iz domaćega materijala, nemogu odlučiti, jerbo je ležanjem u zemlji primila njeku žučkastu boju, koju još nisam opažao kod domaćih dioritičnih i syenitičnih kami« (V. sliku br. 4.). Težina njezina 450 gr., dužina 0.11½ m.

»Druga sjekirica zelene boje važe 420 gram, 1 decigr. (420·1 gr.), a ima specifičnu težinu od 2.55. Ima četvrti stepen tvrdoće kao i serpentin, dakle će biti ta kam, koje u našoj domovini ima na više mjesta, imenito pako južno od Kupe na rieki Trepči i duž potoka Gline i Burete.« (Vidi sliku br. 3.). Duga je 0·8, ali joj brid veoma otupljen.

Kam na slici pod br. 5 iz pješćanca našasta je u šljunku Save blizu Zagreba. Strane su u obliku istosmjernjaka, a po sriedi okolo na okolo jaružica, koja se čini da je postala tim, što se je uže oko nje na dugo vijalo. S. L.

Stare narodne zadužbine hrvatskih kralja u Dalmaciji.

Svakoga rodoljuba mora radovati ako i postepeni razvitak narodne hrvatske sviesti u Dalmaciji, koja, kô što naše narodne starine leže pod gromilam kamenja zarasla grmom i dračom, tako i narodna samosviest od viekova ležase pretisnuta kamenjem nagromilanih gospodara ugarskih, turskih i talijanskih; zarasla običajim, nošnjom i jezikom tudjina i izrodnih sinova; pa kako na božju sreću danas gledamo, gdje iz staroga hreka i ako sasušenoga i salomljenoga na sve strane šibaju zelene mladice, koje će staro-davno stablo omladiti, ter će opet razviti kitne grane po svoj zemlji hrvatskoj; tako vidimo, da se je počelo raditi o iztraživanju spomenika, starih narodnih svetinja. Lani veleučni gosp. V. Milić u podlistku Kat. Dalmacije naviesti baziliku sv. Petra u Solinu, gdje se kruniše, a ove godine u Viestniku hrvatsk. arkeol. društva prof. Milinović Ot. Šimun naznači opatiju sv. Stjepana, gdje se pokopavaše hrvatski kralji. Milo nam je, da možemo naznačiti našim rodoljubim i učenjacim još dvi slične zadužbine, koje bi vriedilo iztražiti i proučiti, i to u kninskoj županiji, drevnu baziliku sv. Marije oble (*rotunda*), stolnu crkvu hrvatskoga biskupa u Kninu, koju utemelji pobožni kralj Krešimir god. 1050., kod koje stara kronika hrvatska misli, da je dobri kralj Zvonimir držao veliki narodni tabor *v petih crkvah v Kosovi*. Mogaše se reći *v Kosovi*, jer pri Kosovu polju, koje se je prostiralo od klanca pod Petrovcem do Knina; a *v petih crkvah*, jer je mogla biti, su pet iznešenih kapela za pet oltara, kao što je u Splitskom polju sv. Troica.

Naši učenjaci baviše se višekrat o njoj; jedni cieniše, da je morala biti u kosovačkomu klanecu izpod gradine Petrovca, gdje je danas crkva grčko-iztoč. sv. Petra; drugi sudiše, da je bližje Knina; mi danas možemo naznačiti mjesto ovoga dičnog spomenika narodne svetinje.

God. 1760. bijaše gvardianom i župnikom u Kninu vriedni frauovac Ot. Gašpar Vinjalić, spisatelj domaće poviesti (koja još u rukopisu leži u arhivu samostana Visovca), kada po nalogu defini-